

KONJOGOJSTVO POLJOPRIVREDNE ŠKOLE U KRIŽEVCIMA**(U povodu 130-godišnjice osnivanja Kr. gospodarskog
i šumarskog učilišta u Križevcima)****J. Seleš, J. Ljubešić, P. Delić**

Osnivanjem Kr. gospodarskog i šumarskog učilišta u Križevcima 1860. godine nisu bile sagrađene i odgovarajuće zgrade, kako za potrebne nastave tako ni za ostale djelatnosti koje su bile potrebne za praksu učenika i »slušača« (studenata). Ipak u toku prvih pet godina rada napravljene su ili osposobljene najpotrebnije zgrade: preuređene su prostorije južnog dijela županijske zgrade za nastavu, administraciju, zbirke, kabinete (1861.), zatim su u gospodarskom dvorištu sagrađili sušu¹ i orudnicu² (1861), ovčarnicu, kolnicu, kolarnicu i kovačnicu (1862.), stambenu zgradu za 80 ratara i kukuruznjak (1863.), staju s krmom i pčelinjak (1864.) itd.

Treba napomenuti da su već 1860. godine, i to prije ostalih potrebnih zgrada, počeli gradnju staje pokraj potoka Vrtlina (Vertljina) za volove, krave i konje. To je i razumljivo, jer od samog početka gradnje učilišta pristiže velika količina materijala, pa se tako uz volove upotrebljavaju i konji za vuču. U prvim godinama djelatnosti uzgajali su domaći — posavski tip konja i u prvih pet godina imali su ovaj broj konja:

Godina	Konji za vuču	Uzgojna ždrebadi i pastusi
1861.	6	—
1862.	13	1
1863.	8	3
1864.	7	4
1865.	7	5

Iako u prvih deset godina nisu postigli značajniji rezultati u konjogojstvu, zavodsko gospodarstvo 1869. godine dobiva vrijedno priznanje — prvu nagradu zemaljskog odbora »za presuđivanje mladih konjah, kod kuće odgojenih«.

U razdoblju od 1870. do 1875. godine imali su 8—10 konja (za vuču) i 1—3 ždrebadi. Takvo će stanje biti uglavnom do 1885. godine, kad je broj konja pao na 6 grla (glava), a takvo će se stanje zadržati i slijedećih nekoliko godina. Ovi konji bili su rasnih pasmina, ali i bez sustavnog uzgoja što je uzrokovalo da konjogojstvo nije imalo tako veliki uspjeh kao govedarstvo.

Za učilište je bila vrlo značajna 1892. godina kada počinje oplemenjivanje domaće pasmine konja pastusima plemenitih inozemnih pasmina. U tu svrhu zemaljska je vlada nabavila za učilište dva engleska polukrvnjaka i jednog francuskog peršerona (Percheron).

¹suša = šupa, ²orudnica = spremište za poljoprivredne strojeve

Josip Seleš, dipl. inž., Poljoprivredni centar Hrvatske, Zagreb; dr. Josip Ljubešić, Petar Delić, prof., Poljoprivredni institut Križevci.

Za te pastuhe sagrađena je (za to vrijeme) moderno uređena staja, koja je bila vrlo lijep i prikladan objekt za poduku slušatelja u konjogojstvu. Godine 1894.—95. uz tri čistokrvna pastuha učilište je imalo i pet pari konja za vuču mrzle bagre* što se popunjavalo domaćim uzgojem. Iste godine zemaljska vlada nabavila je za učilište tri čistokrvne bređe lipicanske kobile iz ergele baruna Žige Ottenfelsa i sinova iz Varaždina, a od kojih će 1895—96. godine biti prigoja. Ova lipicanska grla upotrebljavala su se za službeni prijevoz i uzgoj njihovih križanaca za lakše poljoprivredne poslove. Lipicanci su se koristili i za jahanje, dok su se za teret upotrebljavale srednje teške kobile.

U ovom razdoblju u uzgoju konja bile su pomiješane razne pasmine: međimurska, pincgavska i Nonius. Dobiveni križanci bili su prikladni za tadašnju poljoprivrednu proizvodnju.

Godine 1898. proširio se uzgoj i križanje domaćih pasmina konja i njihovih križanaca s teškim pasminama konja. Stoga su poslije peršerona (Percheron) za tu svrhu uvezli prvi put pastuha burgundske pasmine za opasivanje kobila drugih uzgajaca i kobila učilišta.

U tu svrhu nabavili su 1902. godine pastuha belgijske pasmine, a 1906. godine kupljene su u Božjakovini dvije čistokrvne belgijske srednje teške mlade kobile (brabantskog soja) koje su kasnije prodane, jer se pokazalo da su preteške. Prednost tih kobila bila je u tome što je njihova ždrebad bila privlačna za prodaju zbog postignutog uzrasta.

Sve do 1920. godine učilište je imalo pet pari križane mrzle bagre, noriške i belgijske pasmine, koji su popunjavani domaćim uzgojem. Uz pastuha Rubisa (belgijska pasmina), 1906/7. godine nabavljen je i pastuh Choux Fleur francuske pasmine (postier), dok je 1908. godine uz pastuha Filstona (belgijska pasmina) kupljen i pastuh Halo (Oldenburška pasmina), koji je služio za pokus. Potomci će pokazati da li će se uzgajati oldenburška pasmina ili će se boljim pokazati uzgoj teškog konja ardenca. Slijedeće godine 1909/10. nabavljen je jedan konj belgijske pasmine Espoir de Boing. Učilište je 1910. godine imalo: 4 para teretnih konja (8), 2 para lakih kobila (4), 2 pastuha, 2—4 jahaća konja, tj. ukupno 16—20 konja, i k tome ždrebad.

Kako vidimo krajem 19. i početkom 20. stoljeća konjogojstvo je doživjelo značajne promjene. U ovom razdoblju napuštena je srednje teška pasmina (međimurska, Nonius), a počela se uzgajati norička pasmina i kasnije belgijska. Nešto prije 1910. godine ponovo se počela uzgajati srednje teška oldenburška pasmina.

U navedenom razdoblju učilište je imalo ove pastuhe: Herkules (norička pasmina), Paul de Neygem, Rubis, Filston, Sigurd, Espoir de Boing (belgijska pasmina), te Halo (oldenburška pasmina).

Do 1920. godine nabavljena su dva pastuha — čistokrvni belgijanci Cyrano de Boulant i Combatant. Godine 1918/19. nabavljen je pastuh lipicanac Barcola, a 1919/20. godine, radi oplođivanja gradskih kobila lakše pasmine, bio je u zavodskoj postaji pastuh zemaljske vlade Neapolitano Allotria (lipicanac).

Od 1910. do 1920. godine učilište ima 5 pari teških konja, hladne noričke i belgijske pasmine križane s domaćom pasminom. Potreban broj konja po-

*mrzla bagra = hladnokrvna pasmina

punjavao se domaćim uzgojem. Učilište je imalo i 1—2 para lipicanaca i jednog lipicanskog pastuha.

U međuratnom razdoblju konjogojstvo se, kao i stočarstvo u cjelini na Srednjoj poljoprivrednoj školi u Križevcima razvijalo prema potrebama prakse učenika i biljne proizvodnje. Broj radnih i rasplodnih konja povećao se od 6 na 10 pari. To je uvjetovala intenzivnija obrada, kao i postupna zamjena volovske konjskom spregom. Broj ždrebadi se povećao od 6 na 10 komada, a pastuha od 1 na 3 grla. Konji su bili uglavnom belgijske i lipicanske pasmine koji su služili pretežno za obradu školske ekonomije, a kobile za rasplod.

Sl. 1. — Prof. dr. Gustav Bohutinsky i njegov asistent J. Oberhofer prije odlaska na teren god. 1910.

Od godine 1930. do 1940. u prosjeku brojno stanje konja školske ekonomije Srednje poljoprivredne škole u Križevcima bilo je slijedeće: 4—6 konja, 15—20 kobila, 1—3 pastuha, 10—20 ždrebadi i omadi. Od spomenutih kobila 1—2 para bile su lipicanske pasmine. One su vozile službena kola.

Na školskoj ekonomiji poslovi su bili teški uslijed napornih poljskih radova, naročito kod dovoza drva zbog čega su bili česti slučajevi pobacivanja. Međutim, u to vrijeme (1933—1938.) vladala je infekcijska anemija konja (IAK), što je također bio čest uzrok pobačaja. Te su pojave nestale tek kad su se izmijenili uvjeti takvog rada, kao i kad je suzbijena infekcija. U to vrijeme školska ekonomija za takve poslove upotrebljavala je i konje belgijske pasmine, a ponekad je koristila i volove. Da se smanji opterećenje,

Brojno stanje konja od 1920. do 1929/30. godine:

Godina	Konji	Pastusi	Ždrebadi
1920.	5 pari hladnokrvne pasmine noričke i belgijske križane s domaćom	1 lipicanac Neapolitano Allotria	— —
1921. do 1928.	7 pari hladnokrvne pasmine noričke i belgijske križane s domaćom 1 par poluengleskih 1 par lipicanaca	1 angloaraber	6 grla
1929/30.	7 pari hladnokrvne pasmine 1 par lipicanskih kobila 5 pari paradnih kobila		3 grla

morao se povećati broj kobila za spregu i olakšati im rad ili ih zamijeniti radnim konjima, a taj će prelom postojati sve dok potreba konjske sprege ne bude smanjena upotrebom traktora za poljske radove. Budući da su rasplodne kobile bile ujedno i radne kobile, konjogojstvo u ovom razdoblju nije bilo na visokom uzgojnom nivou.

Pastuharska stanica uvezla je 1930. godine poznatog belgijskog pastuha Eclairer-a, a prije njega pastuha Charles de Lucinger-a. Oni su služili uglavnom za opasivanje kobila poljoprivrednika iz križevačke okolice. Budući da je interes seljaka iz obližnjih sela bio velik za pastuhe školske ekonomije, uvezeni su 1938. i 1939. godine iz Njemačke pastusi Singer i Logast rajnsko-belgijske pasmine, 1939. godine pastuh Atila, a 1940. godine pastuh Donner. Koliki je bio interes seljaka za školske pastuhe možemo vidjeti iz podatka da je pastuh Logast opasao samo 50 školskih i seoskih kobila, dok je 1938. godine pastuh Singer već opasao 100 kobila. Bilo je i više seljaka koji su željeli predvesti svoje kobile, ali ovakav napredak opasivanja sa školskim pastusima nije potrajao, jer ga je onemogućio drugi svjetski rat.

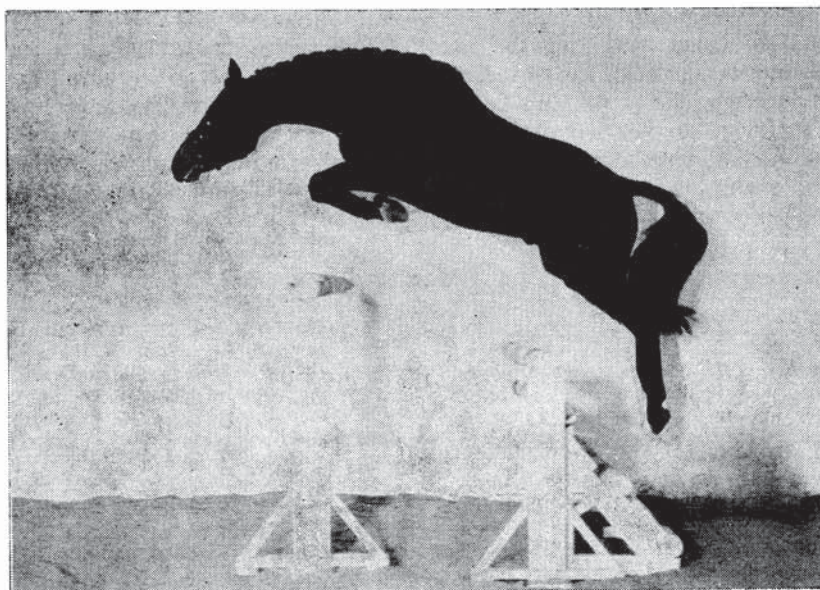
U toku drugog svjetskog rata školska ekonomija imala je 15 radnih konja teške pasmine. Lakše poslove obavljala su tri lagana sprežna konja, dok su dvorišne poslove obavljali pastusi. Veći dio tih konja stradao je zbog ratnih nedaća.

U poratnom razdoblju konjogojstvo se smanjivalo u odnosu na predratno: od 12 pari (1945.—51.) na 4 para (1951.—60.). Za poljske radove upotrebljavani su teži križanci belgijskog tipa i noniusi, a za kočiju lagani konji lipicanske ili arapske pasmine.

Neposredno iza rata trebalo je nabaviti nove konje, jer je škola dobila dvije nove ekonomije na udaljenosti 4, odnosno 10 kilometara od Križevaca. Preko organizacije UNRRA škola je dobila 5 pari konja, i to za teške poslove. Tako se donekle popravilo stanje, i pedesetih godina školska ekonomija ima: 2 pastuha, 2 lagane kobile za službena kola, 19 radnih kobila, 5 radnih konja, 6 ždrebadi i 1 par mulaca.*

*mulac (mula) = križanac magarca i kobile

U razdoblju od 1961. godine do 1975. godine izdvaja se od škole ekonomija u samostalnu organizaciju Poljoprivredno dobro, pa tako škola više ne drži konje.

Sl. 2. — Skok preko prepona — trening

Takvo će stanje potrajati do 1979. godine, kad je formiran Poljoprivredni institut. I već početkom 1980. godine ponovo se radi na uzgoju konja. Budući da je mehanizacija istisnula konja iz upotrebe u teškim radovima, konjogojstvo je dobilo nove zadatke, a time se izmijenio i uzgojni cilj konja. Težnja uzgajatelja bila je proizvesti svestrano upotrebljivog konja: za lakše radove u poljoprivredi, za rekreacijsko jahanje i za sportska takmičenja.

Međutim, postojeće domaće pasmine nisu mogle zadovoljiti navedene potrebe, pa su uvezene odgovarajuće pasmine konja. Nabavljene su (1980.) visoko bređe kobile i pastuh Fridericus holštajnske pasmine i nekoliko kobila srodnih pasmina (vestfalske, hanoverske). Isto tako je nabavljeno nekoliko kvalitetnih kobila iz domaćeg polukrvnog uzgoja u svrhu testiranja.

Nabavljene kobile po svom porijeklu bile su vrijedan genetski materijal, pa se njihova ždrebada odlikovala velikom gojidbenom vrijednošću. Tako se sustavni gojidbeni rad na uzgoju holštajnske pasmine nastavio i dalje, i to pripustom pastuha koji su se istakli u dresuri i preponskom sportu. Na taj način dobio se veći broj kvalitetnih čistokrvnih holštajnskih pastuha i kobila.

Ovo osnovno stado trebalo je postati prva jezgra i matica za proizvodnju konja za današnje potrebe. Osnivanjem ovog uzgoja trebalo je popuniti prazninu u uzgoju sportskih konja, jer ih je u čitavoj Jugoslaviji bilo vrlo malo, a oni su se mogli upotrebljavati i kao vrlo dobri vozni konji.

Da bi se uspješno odvijao rad na uzgoju konja, preuređen je dio školskih staja i 8. ožujka 1980. godine osnovan je Centar za konjogojstvo kao znanstveno-nastavni praktikum. (U okviru praktikuma Centra za konjogojstvo osnovan je 13. lipnja 1980. godine i Konjički klub).

Na temeljima nove uzgojne kvalitete nastavio se i dalje uz obrazovni i znanstveno-istraživački rad. Međutim, taj rad nije ostao zatvoren u krugu Poljoprivrednog instituta, već se proširio i na ostale srodne organizacije ne samo u Hrvatskoj već i u ostalim republikama. U suradnji se provodi stalni znanstveno-istraživački rad za poboljšanje nekih naših domaćih pasmina uvezenih u svrhu dobivanja ekonomski povoljnijeg (meso) konja, sportsko-turističko-rekreacijskog konja.

LITERATURA:

1. Izvješća o Kr. gospodarskom i šumarskom učilištu i ratarnici u Križevcima, od 1860. do 1900/1.
2. Izvješće o Kr. gospodarskom učilištu i ratarnici u Križevcima, za šk. god. 1901—1902.
3. Izvješća o Kr. Višem gospodarskom učilištu i ratarnici u Križevcima od 1902. do 1920. godine.
4. Izvještaj o gospodarskim školama u Križevcima za šk. god. 1920/21. (1. Kr. srednja gospodarska škola, 2. Kr. niža gospodarska škola, 3. Kr. zemaljska ratarnica).
5. Izvještaj Kr. Srednje gospodarske škole u Križevcima od 1921. do 1929. godine.
6. Izvještaj o Nižoj poljoprivrednoj školi u Križevcima od 1923—1926. godine.
7. Izvještaj Srednje poljoprivredne škole od 1929—1930. godine.
8. Izvještaj o Srednjoj gospodarskoj školi u Križevcima za školske godine 1931—1941. (pisano strojem).
9. Gust. Aug. Vichodil: Historički nacrt o postanku i razvitku Kr. gospod. i šumarskog učilišta u Križevcima u razdoblju od 1860—1885, Zgb, 1885.
10. Spomenica o pedesetgodišnjem postojanju Kr. višeg gospodarskog učilišta i ratarnice u Križevcu (1860—1910), Križevac, 1910. (Izdao profesorski zbor Kr. višeg gospodarskog učilišta).
11. Poljoprivredna škola u Križevcima, prigodom 90-godišnjice rada, 1860—1950, Bjelovar, 1950. (Izdao profesorski zbor poljoprivredne škole u Križevcima).
12. 115. obljetnica poljoprivrednog školstva u Križevcima (1860—1975), Križevci, 1975.
13. 120. obljetnica poljoprivrednog školstva i znanstvenog rada u Križevcima (1860—1980), Križevci, 1980.
14. Poljoprivredni institut Križevci (Agricultural Institute Križevci) (1860—1985), Križevci, 1986.

Primljeno: 14. 5. 1991.